

بررسی پدافند غیر عامل در کشور سوئیس

نویسنده: فرزانه ریحانی

چکیده

پژوهش حاضر تحت عنوان « بررسی پدافند غیر عامل در کشور سوئیس » میباشد که به روش توصیفی^۱ تحلیلی به تبیین دفاع غیر عامل در کشور مذکور می پردازد. چرا که کشور سوئیس در طول تاریخ به دلیل وجود ویژگی های خاص همواره در معرض بحران های زیادی قرار گرفته است و به تبع آن خسارات مالی و جانی زیادی نیز از این راه به این کشور تحمیل شده است. به همین دلیل کشورهایی که طعم خرابی و خسارات را چشیده اند، جهت حفظ سرمایه های ملی و منابع حیاتی خود توجه خاص و ویژه ای به دفاع غیر عامل نموده و در راهبرد دفاع خود جایگاه والایی برای آن قائل شده اند. تجارب و شواهد ثبت شده از جنگ های گذشته تاریخ بشری و قرن حاضر نمونه های مستدل و انکار ناپذیری است که اهمیت حیاتی پدیده دفاع غیر عامل را آشکارا ثابت می کند. یافته ها حاکی از آن است که کشوری مانند سوئیس نماد و سمبل توجه به پدافند غیر عامل میباشد و علیرغم آنکه از مناقشات نظامی و سیاسی به دور است اما توجه ویژه ای به مقوله پدافند غیر عامل دارد. با توجه به موارد مذکور نوشتار حاضر به بررسی پیشینه ی تاریخی، تعاریف، اهداف، اصول و ضروریات و در نهایت بررسی پدافند غیر عامل در کشور سوئیس می پردازد.

واژگان کلیدی: پدافند غیر عامل، اهداف پدافند، اصول و ضروریات.

مقدمه

موضوع پدافند غیرعامل در جهان هستی از قدمتی به اندازه تاریخ زندگی انسان برخوردار است. انسانهای اولیه برای در امان ماندن از خطر تهاجم حیوانات و تهدیدات پیرامونی خود به غارها و بالای درختان و دیگر مأمن های طبیعی پناه می بردند، با متمدن شدن تدریجی جوامع بشری و شکل گیری زندگی شهری، احساس نیاز به امنیت بیشتر گردید و جوامع شهری برای ایجاد امنیت و حفاظت شهر از تهاجم دشمنان، اقدام به ساخت و احداث دژها، قلعه، حصار، خندق، دیوارها و موانع دفاعی در پیرامون شهرها نمودند. در این راستا در طول تاریخ بشری، تسلیحات تهاجمی و به تبع آن اقدامات دفاعی نیز شاهد تغییر و تحول چشمگیری بوده و این پیشرفت و فناوری کماکان ادامه یافته و فرآیند و روندی اجتناب ناپذیر به خود گرفته است.

انسان ها نیز از آغاز آفرینش تا کنون همواره با انواع آسیب ها و بلایا دست به گریبان بوده و از این بابت آسیب های جانی و مالی زیادی به آنها وارد شده است. هیچ جایی از این کره خاکی را نمی توان نام برد که از بحران ها و حوادث گوناگون در امان بوده باشد. کشور سوئیس نیز از این امر مستثنی نبوده است به همین دلیل پیوسته به دنبال کشف و ابداع راه حل هایی بوده و هستند تا بتوانند آسیب های ناشی از حوادث غیر مترقبه را به گونه ای کنترل نموده و یا به حداقل برسانند و در واقع حوادث و بحران ها را مدیریت کنند. بنابراین پدافند غیر عامل در منابع نظامی و علمی موجود شامل مجموعه ای از اقدامات می باشد که با انجام آنها و بدون استفاده از سلاح و درگیر شدن با دشمن می توان ضایعات و خسارات را تا حد زیادی کاهش داده و در مواردی حتی به صفر رسانید.

پیشینه تاریخی پدافند غیر عامل

می توان ادعا نمود که قدمت پدافند غیر عامل به قدمت تمدن بشری باز می گردد. لیکن این موضوع برای نسل های بشر به صورت تلاش آنها برای حراست و مراقبت در برابر دشمنان طبیعی و انسانی نمایان شده است و در طول تاریخ تمهیداتی را برای در امان ماندن از این حوادث مدنظر داشته است. برج و باروهای حفاظتی شهرها، قلعه ها و حصارها نمونه های بارزی در این خصوص می باشند. در عصر جدید نیز با توجه به مقتضیات عالم جدید و ایجاد دولت ها، این موضوع از حیثه شهری به گستره ملی انتقال پیدا نمود. با بروز جنگ جهانی اول و دوم و کشیده شدن پای جنگ ها به شهرها این موضوع اهمیت بیشتری یافت و شکل علنی به خود گرفت. پس از آن جنگ سرد و چالش های جنگ مرتبط با سلاح های کشتار جمعی اهمیت این بحث را بیشتر نمود و در نهایت با وقوع حادثه ۱۱ سپتامبر و جنگ های دهه اخیر بین کشورها، این بحث وارد فاز جدیدی از مطالعات و برنامه های اجرایی شد. در نهایت اینکه پدافند غیر عامل در شهر ها و کشورهای مختلف با توجه به وجود تهدیدات و حوادث در دوران ها و نقاط مختلف دنیا همواره مورد توجه پیشینیان بوده است.

مفهوم و تعریف پدافند غیر عامل

پدافند کلمه متضاد آفند و به معنی دفاع در برابر هجوم است و شامل مجموعه اقداماتی می شود که به منظور جلوگیری از بمباران های هوایی و شکسته شدن حریم هوایی یک کشور انجام می شود. پدافند در مفهوم کلی، مجموعه اقداماتی است که به منظور دفع، خنثی سازی، کاهش تأثیر اقدامات آفندی دشمن و جلوگیری از دستیابی دشمن به اهداف خودی انجام می گیرد.

پدافند به دو گروه پدافند عامل و غیر عامل تقسیم بندی می شود:

پدافند عامل: در حقیقت همان معادل کلمه پدافند است یعنی به کار گیری تجهیزات نظامی برای جلوگیری از ورود هواپیماهای متخاصم به داخل خاک کشور و یا پدافند عامل، شامل تمامی طرح ریزی ها و اقدامات پدافندی است که مستلزم به کار گیری سلاح و تجهیزات جنگی می باشد. در کنار پدافند عامل، نوع دیگری هم وجود دارد که به آن پدافند غیر عامل می گویند. تعریف این نوع پدافند در تمام دنیا یکسان است و به نوعی دفاع گفته می شود که متکی بر تجهیزات و تسلیحات نظامی نیست. و به اقداماتی گفته می شود که موجب کاهش ضرر و زیان در مقابل عملیات های خصمانه هواپیماهای دشمن و تهدیدات خارجی با هزینه کمتر و به کار گیری ترفند و شیوه های غیر مسلحانه نظیر استتار، اختفا، ایجاد سر پناه برای تأسیسات مهم و استراتژیک می باشد. همچنین پدافند غیر عامل، شامل تمامی طرح ریزی ها و اقداماتی است که موجب کاهش آسیب پذیری ها، افزایش پایداری ملی، تداوم فعالیت دستگاههای نظامی در مقابل تهدیدات خارجی گردیده و مستلزم به کار گیری سلاح نیست. در پدافند غیر عامل تمام نهادها، نیروها، سازمانها، صنایع و حتی مردم عادی می توانند نقش موثری ایفا کنند در حالی که در پدافند عامل مانند سیستم های ضد هوایی، هواپیماهای رهگیر، تنها نیروی مسلح مسئولیت بر عهده دارند.

اهمیت و ضروریات پدافند غیر عامل

دفاع غیر عامل در واقع مجموعه تمهیدات، اقدامات و طرح هایی است که با استفاده از ابزار، شرایط و حتی المقدور بدون نیاز به نیروی انسانی به صورت خود اتکا صورت گیرد. چنین اقداماتی از یکسو توان دفاعی مجموعه را در زمان بحران افزایش داده و از سوی دیگر پیامدهای بحران را کاهش داده و امکان بازسازی مناطق آسیب دیده را با کمترین هزینه فراهم می سازد. در حقیقت طرح های پدافند غیر عامل قبل از انجام مراحل تهاجم و در زمان صلح تهیه و اجرا می گردند.

به کارگیری تمهیدات و ملاحظات پدافند غیر عامل علاوه بر کاهش شدید هزینه ها کارایی دفاعی طرح ها، اهداف و پروژه ها را در زمان تهاجم دشمن بسیار افزایش خواهد داد. با پیچیده تر شدن جنگ ها و به کارگیری تکنولوژی و فناوری در جنگ های نوین، پدافند غیر عامل نیز چهره ی متفاوتی را به خود گرفته است. امروزه مردم برای ادامه زندگی نیازمند خدمات متفاوتی هستند و احتیاج به محیط آرام و قابل سکونت درون شهر ها دارند و بایستی ایمنی و آسایش کافی داشته باشند.

در خصوص اهمیت دفاع غیر عامل می توان گفت که تجارب و شواهد ثبت شده در جنگ های گذشته تاریخ بشری و قرن حاضر نمونه های مستدل و انکارناپذیری است که اهمیت حیاتی پدیده دفاع غیر عامل را آشکارا ثابت می نماید. موارد مشروحه نمونه های بارز این اهمیت می باشند:

- ۱ ° به کارگیری اقدامات پدافند غیر عامل، موجب زنده ماندن و ادامه حیات و بقای نیروی انسانی می گردد.
- ۲ ° دفاع غیر عامل موجب صرفه جویی کلان اقتصادی و ارزی در حفظ تجهیزات و تسلیحات بسیار گران قیمت نظامی می گردد.
- ۳ ° دفاع غیر عامل موجب حفظ نیروها برای ضربه زدن در زمان و مکان مناسب به دشمن و سلب آزادی و ابتکار عمل از دشمن و نیروهای مهاجم می شود.
- ۴ ° نیل به دفاع غیر عامل در مقایسه با دفاع عامل، ساده تر و سهل الوصول تر و با سیاست و خودکفایی و عدم وابستگی و استقلال کشور موافق تر است.
- ۵ - اجتناب ناپذیر بودن بروز جنگ های آینده و لزوم آمادگی دفاعی.

اصول دفاع غیر عامل

به مجموعه اقدامات بنیادی و زیر بنایی گفته می شود که در صورت به کار گیری می توان به اهداف پدافند غیر عامل از قبیل تقلیل خسارات و صدمات، کاهش قابلیت و توانایی سامانه های شناسایی و ... نایل گردید:

مکان یابی: انتخاب بهترین و مطلوب ترین نقطه و محل استقرار است به طوری که پنهان و مخفی نمودن نیروی انسانی، وسایل و تجهیزات و فعالیت ها را به بهترین وجه امکان پذیر سازد. بنابراین اگر مکان یابی به خوبی انجام شود، به کارگیری و استفاده از وسایل و ابزار مصنوعی جهت استتار و اختفا ضرورتی پیدا نمی کند و یا این ضرورت به حداقل ممکن تقلیل خواهد یافت.

استتار و اختفا: فن و هنری است که با استفاده از وسایل طبیعی یا مصنوعی امکان کشف و شناسایی نیروها، تجهیزات و تأسیسات را از دیده بانی، تجسس و عکسبرداری دشمن کاهش داده، مخفی نموده و حفاظت نماید. استتار، هم رنگ سازی با محیط و اختفا، استفاده صحیح از عوارض طبیعی و مصنوعی زمین می باشد به طوری که تشخیص هدف توسط دشمن به سختی انجام گرفته و یا با تأخیر انجام پذیرد.

پوشش: پنهان سازی و حفاظت تأسیسات، تجهیزات و نیروی انسانی در برابر دید و تیر دشمن.

فریب: کلیه اقدامات طراحی شده حیله گرانه ای است که موجب گمراهی و غفلت دشمن در نیل به اطلاعات و محاسبه و برآورد صحیح از توان کمی و کیفی طرف مقابل گردد.

استحکامات: ایجاد هر گونه حفاظ که در مقابل اصابت مستقیم بمب، راکت، موشک و ترکش آنها مقاومت نموده، مانع صدمه رسیدن به نفرات یا تجهیزات گردد.

اعلام خبر: آگاهی و هشدار به نیروهای خودی مبنی بر این که عملیات تعرضی دشمن نزدیک می باشد، این هشدار که برای آماده شدن است ممکن است چند دقیقه، چند ساعت، چند روز و یا زمانی طولانی تر از آغاز مخاصمات اعلام گردد. تجهیزات و وسایل اعلام خبر شامل رادار، دیده بانی بصری، آژیر، آگهی های هشدار دهنده از طریق رسانه های گروهی می باشد.

در نهایت می توان ذکر نمود که اصول عمده پدافند غیر عامل عبارتند از:

- ۱ ° انتخاب عرصه های ایمن در جغرافیای کشور؛
- ۲ ° تعیین مقیاس بهینه استقرار جمعیت و فعالیت در فضا؛
- ۳ ° پراکندگی در توزیع عملکردها متناسب با تهدیدات و جغرافیا؛
- ۴ ° کوچک سازی و ارزان سازی و ابتکار در پدافند غیر عامل؛
- ۵ ° انتخاب مقیاس بهینه از پراکندگی و توجیه اقتصادی پروژه؛
- ۶ ° مقاوم سازی، استحکامات و ایمن سازی سازه های حیاتی؛

- ۷ ° مکان یابی استقرار عملکردها؛
- ۸ ° استتار و نامرئی سازی؛
- ۹ ° کور کردن سیستم اطلاعاتی دشمن؛
- ۱۰ ° پوشش، فریب، ابتکار عمل و تنوع در کلیه اقدامات.

اهداف دفاع غیر عامل

هدف از اجرای طرح های پدافند غیر عامل کاستن از آسیب پذیری نیروی انسانی و تأسیسات و تجهیزات حیاتی و حساس و مهم کشور علیرغم حملات خصمانه و مخرب دشمن و استمرار فعالیت ها و خدمات زیربنایی و تأمین نیازهای حیاتی و تداوم اداره کشور در شرایط بحرانی ناشی از جنگ است.

از جمله اهداف دفاع غیر عامل می توان به موارد ذیل یاد کرد:

- ۱ ° موجب زنده ماندن و حفظ بقای نیروی انسانی می گردد که با ارزش ترین سرمایه و موجودیت ملی کشور می باشد.
- ۲ ° موجب صرفه جویی کلان اقتصادی و ارزی در حفظ تجهیزات و تسلیحات می گردد.
- ۳ ° اقدامات دفاع غیر عامل سبب به وجود آمدن تأثیرات روحی و روانی مثبت در شهروندان و رزمندگان می گردد.
- ۴ ° حفظ توان خودی جهت ادامه فعالیت ها و تداوم عملیات تولید و خدمات رسانی.
- ۵ ° سلب آزادی و ابتکار عمل از دشمن و ایجاد شرایط سخت و دشوار برای وی در صحنه عملیات.
- ۶ ° توزیع ثروت، جمعیت و سرمایه ملی در کل فضای سرزمینی کشور از طریق اعمال سیاست تمرکز زدایی، آمایش سرزمین و پراکندگی زیر ساخت های کلیدی و مراکز حیاتی، حساس و مهم تولیدات محصولات کلیدی.
- ۷ ° ایجاد آمادگی های لازم مقابله با دشمن در شرایط تهدیدات نا متقارن.
- ۸ ° افزایش آستانه مقاومت مردم و نیروهای خودی در برابر تهاجمات دشمن.
- ۹ ° کاهش مجموعه آسیب پذیری های کشور و نمایان نمودن اقتدار ملی ناشی از آن به عنوان یکی از مولفه های بازدارندگی.
- ۱۰ ° تحقیق و پژوهش، تولید علم و فن آوری در فرهنگ و تبدیل آن به معارف عمومی.

اقدامات دفاع غیر عامل در کشور سوئیس

کشورهای مختلف جهان با توجه به امکانات و موقعیت اقتصادی، نظامی، سوق الجیشی و ... خود طرح های حفاظتی جهت حفظ شهروندان غیر نظامی در برابر حملات احتمالی دشمنان فرضی تهیه نموده اند. به طور کلی کشورهایی که در زمینه طرح های حفاظتی دست به اقداماتی زده اند را می توان به دو دسته تقسیم نمود:

دسته اول معتقد به تهاجم و نابودی دشمن در درجه اول و طرح های دفاع غیر عامل در درجه دوم هستند و دسته دوم معتقدند تمام سعی و اهتمام خود را در برقراری صلح و بیطرفی سیاسی و نظامی در جنگ های احتمالی بنمایند. اما آنچه در این مبحث مورد تبیین قرار می گیرد بررسی اقدامات دفاع غیر عامل در کشور سوئیس می باشد.

حکومت مرکزی سوئیس از ۲۳ ایالت (استان) تشکیل شده است که ۶۰ درصد آن را کوه های آلپ می پوشاند. این کشور در سال ۱۲۹۱ م با به هم پیوستن ۳ ایالت تشکیل گردید. ایالت نیوشاتل آخرین ایالتی بود که در سال ۱۸۴۸م به این دولت مرکزی پیوست و ایالت برن در سال ۱۹۷۸ براساس ویژگی های زبانی و مذهبی موجود به دو ایالت تقسیم گردید. در سال ۱۸۱۵ سوئیس ها فقط به صورت مزدور در جنگ ها شرکت می کردند. پس از این سال بود که کشور سوئیس بی طرفی خود را اعلام نمود که هر چند که اثبات این موضوع مدت مدیدی طول کشید ولی اکنون همگان قبول دارند که این کشور از سیاست بی طرفی در منازعات بین المللی پیروی می کند.

این کشور اعتقاد دارد که برای حفظ بی طرفی خود باید مسلح بود و همواره آماده دفاع از بی طرفی خود باشد. کشور سوئیس دارای یکی از بهترین برنامه ریزها در زمینه دفاع غیر عامل می باشد. ضمناً قدرت بازدارندگی این کشور ناشی از این فرض است که، ارتش باید به قدر کافی نیرومند باشد تا دشمن احتمالی درک نماید چنانچه مرتکب اشتباه و در نتیجه تهاجم شود زیانش بیشتر از سودی است که امیدوار است از این تهاجم به دست آورد.

برنامه ریزان در دفاع غیر عامل سوئیس اعتقاد دارند که جنگ برای حیات یک ملت تنها محدود به جبهه نظامی نیست. هدف هر دو نفی در یک منازعه تمام عیار حفظ حیات شامل ادامه حیات اقتصادی، مالی، معنوی و به طور خلاصه کل جمعیت غیر نظامی اش می باشد. در سال ۱۹۵۰ دولت مرکزی دستوری مبنی بر ایجاد پایگاه های مقاوم در برابر حملات هوایی در کلیه ساختمان های جدید در اجتماعاتی بیش از ۱۰۰۰ نفر سکنه صادر نموده است. در سال ۱۹۵۹ مردم سوئیس به اضافه شدن بند دفاع غیر عامل اساسی دولت مرکزی رأی مثبت دادند. نکات اساسی این بندها عبارتند از:

۱° تصویب قوانین دفاع غیر عامل در حوزه صلاحیت حکومت مرکزی است.

۲° ایالت ها مسئول تقویت اقدامات دفاع غیر عامل هستند.

همان طور که قبلاً متذکر گشتیم کشور سوئیس یک کشور بی طرف بوده و سیاست نظامی این کشور بر مبنای دوری از مناقشات سیاسی جهان استوار می باشد. ولی دولت سوئیس احتمال وقوع حملات بر روی کشورش را مورد زیر محتمل دانسته است.

۱° انفجار هواپیماهای حامل سلاح های هسته ای بر فراز آسمان کشور.

۲° انفجار سلاح های هسته ای در کشور همسایه و امکان ریزش موارد رادیواکتیو بر روی کشور.

۳° انواع حملات هسته ای، شیمیایی، میکروبی و معمولی بر فراز کشور از طرف یک دشمن متجاوز.

بنابراین دولت سوئیس استفاده از تمام سلاح های کشتار جمعی را بر علیه کشور، عمدی یا غیر عمدی محتمل دانسته، لذا اساس پدافند غیر عامل بر این اصل استوار است که شهروندان را باید بتوان در مقابل سلاح های اتمی، شیمیایی و یا سلاح های معمولی مانند جنگ جهانی دوم حفظ نمود.

مسئولان امنیت این کشور عمده ترین تهدید از جانب سلاح های کشتار جمعی دانسته و لذا برنامه ریزان طرح های حفاظتی هیچ نقطه از کشور را امن ندانسته و جابه جایی جمعیت را اصولاً درست نمی دانند و ادعا می کنند که اساساً اثرات مخرب سلاح ها، مانع جا به جایی جمعیت می گردد و تنها عامل سودمند در جنگ های آینده محافظت شهروندان در محل اقامتگاه یا محل هایی که به سرعت بتوانند در آنجا پناه بگیرند، می دانند.

اما در خصوص وضعیت کنونی برنامه دفاع غیر عامل در کشور سوئیس باید متذکر شد که برنامه دفاع غیر عامل کشور سوئیس از اوایل دهه سال های ۱۹۶۰ با جدیت هر چه تمامتر آغاز شد. در آغاز سال ۱۹۸۱ افراد مقیم در سوئیس همگی از فضای پناهگاههایی برخوردار بودند. برنامه ریزان دفاع غیر عامل سوئیس اعتقاد دارند که جنگ برای حیات یک ملت تنها محدود به جبهه نظامی نمی باشد. هدف هر دولتی در یک منازعه تمام عیار حفظ حیات خود شامل ادامه حیات اقتصادی، مالی، معنوی و ... می باشد. بسیاری از تأسیسات و ساختمان های این کشور به صورت دو منظوره احداث می شود و علاوه بر کاربردهای متفاوت در شرایط عادی، در شرایط بحران به پناهگاه تبدیل می شود. مردم و شرکت های ملی و خصوصی در صورت رعایت استانداردهای دفاع غیر عامل از دولت ها کمک مالی دریافت می نمایند و ساخت پناهگاه در مدارس و مراکز مشابه الزامی است.

نتیجه گیری

آنچه از نتیجه گیری بر می آید این است که جنگ یکی از عناصر پایدار تاریخ بشری است به طوری که جامعه شناسان آن را به عنوان یک پدیده و واقعیت اجتماعی قلمداد نموده اند. وجود طیف گسترده تهدیدات بالقوه و بالفعل کانون های بحران در پیرامون کشور، این پیام را به ما می دهد. همچنان که نباید مرعوب تهدیدهای دشمن گردید، از سوی دیگر می بایست با اقدامات و تدابیر موثر دفاعی، خود را آماده مقابله با تهدیدات بالفعل و بالقوه دشمن نمود. و بخش بسیار مهم و حیاتی از این آمادگی در شرایط تهدیدات نا متقارن، اتخاذ راهبردهای دفاعی غیر عامل در جهت خنثی سازی و تقلیل خسارات احتمال هوایی دشمن به مراکز ثقل کشور می باشد. بررسی ها نشان داده کشوری مانند سوئیس نماد توجه به پدافند غیرعامل محسوب می شوند و علیرغم آنکه از مناقشات نظامی و سیاسی به دور است و به نظر می رسد تهدیدات آشکار و مشخصی متوجه آنها نباشد، اما توجه ویژه ای به مقوله پدافند غیر عامل دارد.

(منابع در دفتر ماهنامه موجود میباشد)

